

Sygn. akt II CSKP 945/22

POSTANOWIENIE

Dnia 8 listopada 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Monika Koba

SSN Karol Weitz

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe - Nadleśniczego Nadleśnictwa Tuczno przeciwko E. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w P. o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 8 listopada 2022 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od postanowienia Sądu Apelacyjnego w Poznaniu
z dnia 23 lipca 2020 r., sygn. akt I AGz 85/20, oddalającego zażalenie powoda,

- 1. uchyla zaskarżone postanowienie;**
- 2. pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

W sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe - Nadleśniczy Nadleśnictwa Tuczno przeciwko E. sp. z o.o. w P. o zapłatę, po przekazaniu jej - w związku z rozszerzeniem powództwa - do Sądu Okręgowego w Poznaniu, przewodnicząca składu orzekającego zarządzeniem z dnia 13 września 2019 r. poinformowała Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej (PGRP) o sprawie i wezwała do wskazania w terminie 14 dni, pod rygorem

zawieszenia postępowania, kto w imieniu PGRP będzie reprezentował powoda. W związku z bezskutecznym upływem wyznaczonego terminu Sąd Okręgowy w Poznaniu postanowieniem z dnia 15 października 2019 r. zawiesił postępowanie w sprawie na podstawie art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. Postanowienie to zostało doręczone PGRP w dniu 21 października 2019 r.

Pismem datowanym na 6 listopada 2019 r., ale wniesionym w dniu 30 stycznia 2020 r. powód, reprezentowany przez PGRP, wniósł o podjęcie zawieszonego postępowania.

Postanowieniem z dnia 4 lutego 2020 r. Sąd Okręgowy podjął zawieszone postępowanie w sprawie. Natomiast postanowieniem z dnia 16 kwietnia 2020 r. uchylił postanowienie z dnia 4 lutego 2020 r. i umorzył postępowanie w sprawie oraz orzekł o kosztach procesu. W uzasadnieniu powołując się na art. 182 § 1 pkt 1 k.p.c., w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1469 ze zm.; dalej: „ustawa z dnia 4 lipca 2019 r.”), obowiązującym od dnia 21 sierpnia 2019 r. - według którego sąd umarza postępowanie zawieszone z przyczyn wskazanych w art. 177 § 1 pkt 5 i 6 k.p.c., jeżeli wniosek o podjęcie postępowania nie został zgłoszony w terminie trzech miesięcy od daty postanowienia o zawieszeniu postępowania - Sąd pierwszej instancji wyjaśnił, że skoro postępowanie zostało zawieszone w dniu 15 października 2019 r., zaś wniosek o jego podjęcie złożono dopiero w dniu 30 stycznia 2020 r., to zachodziły podstawy do umorzenia postępowania w sprawie.

Zażalenie powoda na postanowienie Sądu Okręgowego o uchyleniu postanowienia Sądu Okręgowego z dnia 4 lutego 2020 r. (pkt 1) Sąd Apelacyjny w Poznaniu odrzucił postanowieniem z dnia 23 lipca 2020 r., natomiast drugim postanowieniem, z tej samej daty, Sąd Apelacyjny w Poznaniu oddalił zażalenie na postanowienie Sądu Okręgowego w Poznaniu o umorzeniu postępowania w sprawie i o rozstrzygnięciu o kosztach procesu. W uzasadnieniu postanowienia oddalającego zażalenie, Sąd drugiej instancji dostrzegając w judykaturze rozbieżność stanowisk co do tego, czy kognicja sądu orzekającego o umorzeniu postępowania oraz sądu drugiej instancji rozpoznającego zażalenie na

postanowienie o umorzeniu postępowania, w następstwie upływu przewidzianego prawem terminu do złożenia wniosku o podjęcie zawieszonego postępowania, obejmuje badanie przyczyny zawieszenia, przychylił się do poglądu, stosownie do którego sąd powszechny na etapie umarzania zawieszonego postępowania nie bada, czy przyczyna wskazana w postanowieniu o zawieszeniu postępowania rzeczywiście istniała lub czy była trafna. Jest to wyrazem utrwalonej w procesie cywilnym zasady dyspozycyjności stron i kontradyktoryjności procesu. To na stronie procesu spoczywa obowiązek aktywności procesowej i ryzyko zaniechania czynności procesowych mogących ją uchronić od niekorzystnych skutków. Sąd odwoławczy podkreślił, że postanowienie o zawieszeniu postępowania z dnia 15 października 2019 r. uprawomocniło się i wobec tego jest wiążące w sprawie także odnośnie do wskazanej przyczyny zawieszenia. W konsekwencji za bezprzedmiotowe Sąd Apelacyjny uznał odróżnianie przyczyny zawieszenia postępowania wskazanej w postanowieniu o zawieszeniu od ustalenia tego, czy przyczyna ta w dacie zawieszenia zaistniała.

W skardze kasacyjnej powód zaskarżając postanowienie Sądu drugiej instancji w przedmiocie umorzenia postępowania wniósł o jego uchylenie w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania. Zarzucił naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 182 § 1 pkt 1 w zw. z art. 177 § 1 pkt 6 i art. 391 § 1 k.p.c. przez uznanie, iż w sprawie zachodziły przesłanki do zawieszenia postępowania z uwagi na niewskazanie osoby, która będzie w imieniu PGRP reprezentowała powoda, następnie zaś uznanie, iż niezłożenie wniosku o podjęcie zawieszonego postępowania w terminie skutkować powinno umorzeniem postępowania, co w konsekwencji doprowadziło Sąd drugiej instancji do wniosku, że umarzając postępowanie zawieszone z przyczyn wskazanych w art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c., sąd nie bada, czy przyczyna wskazana w postanowieniu o zawieszeniu postępowania rzeczywiście istniała lub czy była trafna; art. 182 § 1 w zw. z art. 365 i art. 391 § 1 k.p.c. przez ich niezastosowanie, w sytuacji gdy przedmiotowe postępowanie zostało przez Sąd pierwszej instancji podjęte, a zatem było postępowaniem w toku na mocy postanowienia Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 4 lutego 2020 r.; art. 327¹ § 1 w zw. z art. 391 i art. 397 § 2 k.p.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i nie odniesienie się przez Sąd do zarzutu

zażalenia naruszenia art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. oraz nie wskazanie w uzasadnieniu przyczyn., dla których uznał, że podjęcie postępowania na mocy postanowienia Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 4 lutego 2020 r. przestało wiązać sąd orzekający w sprawie mimo stwierdzenia oczywistych uchybień w przedmiocie jego uchylecia, przez co zaskarżone postanowienie nie poddaje się kontroli kasacyjnej; art. 380 w zw. z art. 397 § 2 k.p.c. w zw. z art. 45 ust. 1 i art. 2 Konstytucji RP przez naruszenie prawa strony do sądu, polegającego na merytorycznym rozpoznaniu sprawy, w sytuacji gdy Sąd z jednej strony odrzuca zażalenie strony na uchylecie postanowienia o podjęciu zawieszonego postępowania, stwierdzając przy tym oczywiste naruszenie prawa przez Sąd pierwszej instancji i wskazując iż środkiem właściwym do jego badania jest postępowanie zażaleniowe w przedmiocie umorzenia postępowania, finalnie jednak oddalając zażalenie na umorzenie postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Problematyka dopuszczalności badania przez sąd umarzający postępowanie na podstawie art. 182 § 1 k.p.c. prawidłowości postanowienia o zawieszeniu postępowania jako przesłanki uzasadniającej jego umorzenie, rodzi szereg wątpliwości interpretacyjnych, czego odzwierciedleniem są zauważone przez Sąd drugiej instancji i powoda w skardze kasacyjnej rozbieżności zarówno w judykaturze, jak i doktrynie. Ustawodawca nowelizując kodeks postępowania cywilnego ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. i zapewne mając świadomość występujących rozbieżności orzeczniczych, nie przesądził normatywnie, czy przed umorzeniem zawieszonego postępowania w sprawie sąd bada bądź nie bada, czy przyczyna wskazana w prawomocnym postanowieniu o zawieszeniu postępowania rzeczywiście istniała (zob. np. art. 998 § 2 zd. 2 k.p.c.).

W ramach nurtu orzecznictwa, opowiadającego się za niedopuszczalnością badania przy umorzeniu postępowania, czy przyjęta przyczyna zawieszenia rzeczywiście istniała, wysuwa się argument o wiążącym, zgodnie z art. 365 § 1 k.p.c., charakterze prawomocnego postanowienia o zawieszeniu postępowania (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 17 grudnia 1998 r., II CKN 713/98, OSP 1999, nr 10, poz. 176, z 7 lutego 2003 r., III CK 276/02, z 18 czerwca

2004 r., II CK 383/03, z 9 lutego 2006 r., V CK 457/05, z 4 marca 2008 r., IV CSK 342/07), przy czym, jeżeli postanowienie o zawieszeniu postępowania (apelacyjnego) nie było zaskarżalne, z tego względu, że zostało wydane przez sąd drugiej instancji, to kontrola prawidłowości zawieszenia postępowania może nastąpić w trybie art. 380 k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. i art. 397 § 2 k.p.c. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 9 lipca 2015 r., I CZ 62/15).

W opozycji funkcjonuje w orzecznictwie stanowisko, że akceptacja procesowych następstw nieprawidłowego zawieszenia postępowania, wywodzona z prawomocności formalnej i mocy wiążącej postanowienia o zawieszeniu, stanowiłaby nadmierny formalizm, skutkujący pozbawieniem strony prawa do rozpoznania sprawy. Pozostawienie sprawy w stanie spoczywania jest wyjątkiem od obowiązku sprawnego rozpoznawania spraw sądowych (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), a umorzenie postępowania jest wyjątkiem od obowiązku merytorycznego rozpoznania sprawy i nie może być rozciągane na wypadki nie wymienione w ustawie. W konsekwencji umorzenie postępowania może mieć miejsce, jeżeli wystąpiły ustawowe przyczyny uzasadniające zawieszenie postępowania (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 9 marca 2017 r., II UK 14/16; postanowienia Sądu Najwyższego z 18 grudnia 2018 r., IV CZ 70/18, z 24 kwietnia 2015 r., II CZ 14/15, z 4 czerwca 2014 r., II CSK 561/13, OSP 2014, nr 12, poz. 117, z 6 października 2010 r., II CSK 170/10, z 25 marca 2010 r., I CSK 252/09, z 4 września 2008 r., IV CSK 213/08, MoP. 2008, nr 19, s. 1012, z 12 grudnia 1997 r., II CKU 121/97; uchwały Sądu Najwyższego z 11 kwietnia 1985 r., III CZP 8/85 i z 25 lutego 1985 r., III CZP 86/84, OSNCP 1985, nr 11, poz. 168;) oraz strona, na którą nałożono, na podstawie art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c., obowiązek dokonania czynności mogła i powinna mu uczynić zadość (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 27 sierpnia 2015 r., III CSK 171/15).

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną opowiada się za drugim stanowiskiem wyrażonym w judykaturze, co na kanwie stanu faktycznego tej sprawy oznacza, iż w przypadku, gdy postępowanie zostało zawieszone w związku z niewykonaniem przez powoda tzw. „innych zarządzeń” w rozumieniu art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. i upłynął ustawowy termin, określony w art. 182 § 1 pkt 1 k.p.c. na zgłoszenie wniosku o podjęcie postępowania, sąd przed

wydaniem postanowienia o umorzeniu postępowania w sprawie jest obowiązany zbadać, czy rzeczywiście zaistniała wskazana w postanowieniu o zawieszeniu postępowania przyczyna, tj. czy niewykonanie przez powoda zarządzenia uniemożliwiało nadanie sprawie dalszego biegu. Jakkolwiek z literalnego brzmienia art. 182 § 1 pkt 1 k.p.c. taki obowiązek nie wynika, ale należy go wyprowadzić z wykładni art. 45 ust. 1 Konstytucji RP oraz z przepisów regulujących charakter i skutki postanowień o zawieszeniu postępowania i o umorzeniu postępowania w sprawie. W przeciwieństwie do postanowienia o zawieszeniu postępowania, postanowienie o umorzeniu postępowania w sprawie jest orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie, co z mocy art. 182 § 2 zd. 1 w zw. z art. 182 § 1 k.p.c. oznacza, iż pozew w takiej sprawie nie wywołuje żadnych skutków, które ustawa wiąże z wytoczeniem powództwa. W konfrontacji z konstytucyjną zasadą prawa strony do sądu, zasada związania prawomocnym postanowieniem o zawieszeniu postępowania niekończącym postępowania w sprawie, jako przesłanką do wydania postanowienia kończącego postępowanie w sprawie, musi ustąpić. Konstytucyjne prawo do sądu oznacza nie tylko prawo do wszczęcia postępowania przed sądem, ale także prawo do właściwie ukształtowanej procedury sądowej, zgodnej z wymogami m.in. sprawiedliwości oraz prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia przez sąd.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego zgodnie z art. 108 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c., art. 391 § k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c.

[as]